PDAS761

PENGUASAAN TULISAN JAWI : SATU KAJIAN SOSIOLINGUISTIK

SURYATI BINTI ABDUL MANAF

FAKULTI BAHASA DAN LINGUISTIK

UNIVERSITI MALAYA

KUALA LUMPUR

JUN 2003

Perpustakaan Universiti Malaya

A511141061

PENGUASAAN TULISAN JAWI : SATU KAJIAN SOSIOLINGUISTIK

SURYATI BINTI ABDUL MANAF

TELAH DISERAHKAN UNTUK MEMENUHI

KEPERLUAN BAGI

IJAZAH SARJANA PENGAJIAN BAHASA MODEN

FAKULTI BAHASA DAN LINGUISTIK

UNIVERSITI MALAYA

KUALA LUMPUR

JUN 2003

MOTO

SETIAP PEKERJAAN ATAU
PERBUATAN ITU
MESTILAH DISERTAI
DENGAN KALIMAH

بسم الله الرحمن الرحيم

PENGAKUAN

"Saya akui karya ini adalah hasil kerja saya sendiri kecuali nukilan dan ringkasan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya".

Suryati binti Abdul Manaf,

Kampung Bukit Abal,

16800 Pasir Puteh,

Kelantan.

09 7893124

3 Mac 2003

PENGHARGAAN

بسم الله الرحمن الرحيم

Syukur ke hadrat Ilahi kerana dengan limpah dan kurnia serta keizinan-Nya dapat juga pengkaji menyiapkan penulisan disertasi ini. Tajuk disertasi ini ialah *Penguasaan Tulisan Jawi : Satu Kajian Sosiolingustik.*

Disertasi ini tercipta hasil daripada galakan, dorongan, sokongan dan bantuan ramai insan yang istimewa. Antaranya ialah Encik Ahmad Fikri bin Haji Hussin selaku penyelia yang begitu banyak memberikan bimbingan, panduan, komen, saranan dan nasihat sehingga terhasilnya disertasi ini.

Sekalung penghargaan ditujukan khas buat Dekan Fakulti Bahasa dan Linguistik, Profesor Dr. Choi Kim Yok serta para pensyarah di atas ilmu yang telah dicurahkan kepada pengkaji.

Teristimewa buat Bie di atas pengorbanan dan kata-kata semangat yang dicurahkan demi kejayaan pengkaji dalam menyiapkan disertasi ini. Kepada bonda dan ayahanda, nenda serta keluarga yang telah banyak berjasa kepada pengkaji, terima kasih yang tidak terhingga kepada kalian. Tidak lupa juga kepada sahabat-

sahabat yang telah membantu pengkaji sama ada secara langsung atau tidak langsung. Hanya Allah S.W.T yang dapat membalas jasa anda semua.

Akhir sekali kepada semua informan dan responden yang telah memberikan kerjasama kepada pengkaji semasa menyempurnakan disertasi ini.

Suryati binti Abdul Manaf,

Kampung Bukit Abal,

16800 Pasir Puteh,

Kelantan.

09 7893124

3 Mac 2003

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti tahap penguasaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu hari ini. Aspek yang menjadi tumpuan utama ialah tahap penggunaan tulisan Jawi, persepsi masyarakat terhadap tulisan Jawi, faktor-faktor peminggiran tulisan Jawi oleh masyarakat hari ini dan juga usaha-usaha yang telah dilakukan oleh mereka untuk meningkatkan lagi tahap penguasaan Jawi sama ada tahap penguasaan membaca atau menulis tulisan Jawi. Seramai 117 orang responden yang merupakan penduduk di sekitar kampung Kerinchi adalah dipilih sebagai sampel kajian. Manakala bilangan informan bagi temu bual yang telah dijalankan oleh pengkaji adalah seramai 67 orang. Teknik-teknik kajian yang digunakan dalam kajian ini ialah soal selidik dan temu bual.

Dapatan kajian menunjukkan bahawa secara umumnya, penguasaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu hari ini adalah pada tahap yang sederhana. Manakala golongan kanak-kanak yang berumur antara 9-12 tahun adalah merupakan golongan yang paling banyak dapat menguasai penulisan dan pembacaan tulisan Jawi ini. Tahap penggunaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat hari ini pula adalah amat kurang. Golongan kanak-kanak yang berumur antara 9-12 tahun merupakan golongan yang paling banyak menggunakan tulisan Jawi kerana mereka menggunakannya di sekolah terutamanya di sekolah agama. Masyarakat sekarang juga berpendapat bahawa tulisan Jawi amat penting bagi mereka kerana tulisan tersebut mempunyai kaitan yang amat rapat dengan penguasaan membaca al-Quran. Antara faktor-faktor peminggiran tulisan Jawi oleh masyarakat sekarang ialah :

1. Tulisan Rumi digunakan secara lebih meluas
2. Tidak ada mata pelajaran khusus untuk tulisan Jawi
3. Kurang didedahkan dan tidak disebarkan secara meluas kepada masyarakat
4. Tidak mempelajari tulisan Jawi kerana tidak dihantar ke sekolah agama
5. Tidak ada galakan dan tidak lagi dititikberatkan serta tidak ada kesedaran tentang kepentingan tulisan Jawi
6. Kurangnya penguasaan membaca al-Quran
7. Kurang minat dan rasa susah untuk mempelajari tulisan Jawi
8. Tidak ada orang yang betul-betul arif untuk mengajar tulisan Jawi
9. Tulisan Jawi tidak penting dan lebih tumpukan kepada mata pelajaran lain.

Dapatan kajian juga menunjukkan usaha-usaha yang dilakukan oleh masyarakat untuk meningkatkan tahap penguasaan tulisan Jawi iaitu :

1. Lebih banyak membaca al-Quran
2. Menghadiri kelas-kelas agama atau fardhu ain
3. Membaca akhbar-akhbar dalam edisi Jawi
4. Belajar tulisan Jawi di surau-surau atau madrasah-madarasah
5. Mengulang kaji mata pelajaran Jawi
6. Membaca buku-buku dalam edisi Jawi
7. Belajar tajwid
8. Merujuk kepada mereka yang lebih arif tentang tulisan Jawi
9. Belajar tulisan Jawi diluar waktu persekolahan (menghadiri kelas khas atau kelas tambahan)
10. Membaca kitab-kitab agama

1. Tulisan Rumi digunakan secara lebih meluas
2. Tidak ada mata pelajaran khusus untuk tulisan Jawi
3. Kurang didedahkan dan tidak disebarkan secara meluas kepada masyarakat
4. Tidak mempelajari tulisan Jawi kerana tidak dihantar ke sekolah agama
5. Tidak ada galakan dan tidak lagi dititikberatkan serta tidak ada kesedaran tentang kepentingan tulisan Jawi
6. Kurangnya penguasaan membaca al-Quran
7. Kurang minat dan rasa susah untuk mempelajari tulisan Jawi
8. Tidak ada orang yang betul-betul arif untuk mengajar tulisan Jawi
9. Tulisan Jawi tidak penting dan lebih tumpukan kepada mata pelajaran lain.

Dapatan kajian juga menunjukkan usaha-usaha yang dilakukan oleh masyarakat untuk meningkatkan tahap penguasaan tulisan Jawi iaitu :

1. Lebih banyak membaca al-Quran
2. Menghadiri kelas-kelas agama atau fardhu ain
3. Membaca akhbar-akhbar dalam edisi Jawi
4. Belajar tulisan Jawi di surau-surau atau madrasah-madarasah
5. Mengulang kaji mata pelajaran Jawi
6. Membaca buku-buku dalam edisi Jawi
7. Belajar tajwid
8. Merujuk kepada mereka yang lebih arif tentang tulisan Jawi
9. Belajar tulisan Jawi diluar waktu persekolahan (menghadiri kelas khas atau kelas tambahan)
10. Membaca kitab-kitab agama

Harapan pengkaji agar kajian yang dibuat berdasarkan cungkilan dan perbahasan mengenai penguasaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu hari ini akan mendapat perhatian oleh semua pihak terutamanya bagi mereka yang amat mencintai warisan bangsa Melayu ini.

ABSTRACT

The objective of this research is to identify the level of mastering Jawi writing in the Malay community today.

The aspect researched are to what extent is the *Jawi* used in our society, the societies perception towards Jawi writing, reasons of the lack of use of *Jawi* writing nowadays and steps taken to improve the level of mastering and using *Jawi* in today's society.

The methods applied in this research are survey and interview. 117 respondents who are residents of Kampung Kerinchi, were picked randomly as test samples whereas 67 informants were interviewed by the researcher.

The result of the research showed that the mastery of *Jawi* writing among the Malays today is at a medium level. Furthermore, children from the age of 9-12 are the largest group of the society that is able to master *Jawi* writing and reading.

The numbers of people who are able to write in *Jawi* is very small. The children contribute to the biggest number of *Jawi* user because they learned *Jawi* formally at school especially during their religious classes in the afternoon.

Regardless of this, society still viewed that it is important to be skilled in reading and writing *Jawi* since such skill is associated to one's capability to read the *Quran* well.

Among the factors identified which cause *Jawi* writing to be neglected by the society are :

1. The wide usage of the roman letter or *Rumi* writing.
2. There is no specific subject which teach *Jawi* formally at school.
3. Lack of exposure and promotion on the use of *Jawi* to the society.
4. No opportunity to develop skills in writing and reading *Jawi* since they are not sent to religious school or their school did not provide such lesson.
5. No encouragement and emphasis on the importance of learning *Jawi*.
6. Lack of skill in reading the *Quran*.
7. Lack of interest and some people find it difficult to learn *Jawi*.
8. Difficulties in getting people who are true experts in this area to teach or offer lessons in *Jawi*.
9. Most people find *Jawi* writing is unimportant and thus, focused more on other subjects.

The outcome of the research has also showed steps taken by the society to improve their command of *Jawi* writing which are :

1. Spent more time reading the *Quran*.
2. Attend religious study classes or *fardhu ain* classes.
3. Read newspaper in *Jawi* edition.
4. Learn Jawi informally at mosque or *surau*.
5. Revise and study *Jawi* from time to time.
6. Read books in *Jawi* edition.
7. Learn *tajwid* or the rules of pronouncing and reading the *Quran* correctly.
8. Refer to experts more.

9. Learn *Jawi* after schools that is by attending special classes or extra lessons.

10. Read religious book or reference.

It is hoped that the research done based on the debates and discussion on the level of mastering *Jawi* among the Malays today will attract the society in learning *Jawi* especially to those who appreciate one of our oldest and most important Malay heritage.

DAFTAR ISI

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

i	Tajuk	i
ii	Moto	ii
iii	Pengakuan	iii
iv	Penghargaan	iv
v	Abstrak	vi
vi	Abstract	ix
vii	Daftar isi	xii
viii	Senarai Jadual	xix
ix	Senarai Graf	xxi
x	Senarai Carta Pai	xxii
xi	Senarai Kependekan	xxiii

BAB SATU

PENDAHULUAN

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

1.0	Pengenalan	1
1.1	Sejarah Kemunculan Dan Perkembangan Sistem Tulisan	4
1.2	Kemunculan Skrip Dan Istilah Jawi	8
1.3	Pernyataan Masalah	11
1.4	Objektif Kajian	14
1.5	Kajian Yang Berkaitan	15
	1.5.1 Kajian Oleh Sarjana Barat	15
	1.5.2 Kajian di Malaysia	18
1.6	Kepentingan Kajian	23
1.7	Bidang Dan Batasan Kajian	25
1.8	Kesimpulan	26

BAB DUA

PENYELIDIKAN PERPUSTAKAAN

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

2.0	Pengenalan	27
2.1	Sejarah Penyebaran Tulisan Jawi	27
2.2	Perkembangan Penggunaan Tulisan Jawi	31
2.3	Huruf-huruf Jawi	34
2.3.1	Huruf-huruf Arab	35
2.3.2	Huruf-huruf Tambahan	35
2.4	Bentuk-bentuk Tulisan Jawi	37
2.5	Sistem Ejaan Jawi	39
2.5.1	Sistem Ejaan Jawi Bercirikan Huruf Arab	39
2.5.2	Sistem Ejaan Jawi Bercirikan Huruf Melayu	42
2.6	Perancangan Ejaan Jawi	44
2.6.1	Pedoman Bagi Hejaan (P.Bm.P.B.Diraja) (Ejaan Pakatan)	45
2.6.2	Daftar Ejaan Melayu : Jawi – Rumi (Ejaan Za'ba)	48
2.6.3	Sistem Ejaan Dian	55
2.6.4	Pedoman Ejaan Jawi Yang Disempurnakan	57
2.7	Hubungan Tulisan Jawi Dengan Bahasa Melayu	68
2.8	Kepentingan Dan Peranan Tulisan Jawi	70
2.9	Kesimpulan	74

BAB TIGA

METODOLOGI PENYELIDIKAN

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

3.0	Pendahuluan	76
3.1	Metodologi Kajian	77
	3.1.1 Latar Belakang Tempat Kajian	77
	3.1.2 Sampel Kajian	78
	3.1.3 Teknik Kajian	80
	a) Soal Selidik	80
	b) Temu bual	82
	c) Pemerhatian	82
	3.1.4 Prosedur Kajian	83
	3.1.5 Analisis Data	84
	a) Kaedah Kuantitatif	85
	b) Kaedah Kualitatif	86
	c) Bahan-bahan Lain	86
3.2	Kesimpulan	87

BAB EMPAT

DAPATAN KAJIAN

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

4.0 Pendahuluan 89

4.1 Dapatan Kajian Tentang Tahap Penggunaan Tulisan Jawi Di Kalangan Masyarakat Melayu 89

4.2 Dapatan Kajian Tentang Tahap Penguasaan Membaca Dan Menulis Tulisan Jawi Di Kalangan Masyarakat Melayu 100

4.2.1 Tahap Penguasaan Membaca Tulisan Jawi 101

a) Penguasaan Membaca Tulisan Jawi Pada Tahap Sederhana 101

b) Penguasaan Membaca Tulisan Jawi Pada Tahap Amat Baik 105

c) Penguasaan Membaca Tulisan Jawi Pada Tahap Sikit-sikit Sahaja 107

d) Tidak Boleh Langsung Membaca Tulisan Jawi 109

4.2.2 Tahap Penguasaan Menulis Tulisan Jawi 111

a) Penguasaan Menulis Tulisan Jawi Pada Tahap Sederhana 112

b) Penguasaan Menulis Tulisan Jawi Pada Tahap Yang Amat Baik 115

ISI KANDUNGAN **HALAMAN**

c) Penguasaan Menulis Tulisan Jawi Pada
Tahap Sikit-sikit Sahaja 117

d) Tidak Boleh Langsung Menulis Tulisan Jawi 119

4.3 Dapatan Kajian Tentang Persepsi Masyarakat Melayu
Terhadap Tulisan Jawi 121

4.4 Dapatan Kajian Mengenai Faktor-faktor Peminggiran
Tulisan Jawi Oleh Masyarakat Melayu 126

4.5 Dapatan Kajian Mengenai Usaha-usaha Yang Dilakukan
Oleh Masyarakat Untuk Meningkatkan Tahap Penguasaan
Tulisan Jawi 133

4.6 Kesimpulan 138

BAB LIMA

PENUTUP

5.0	Pendahuluan	141
5.1	Rumusan Dapatan Kajian	141
5.2	Cadangan Untuk Kajian Akan Datang	146
5.3	Kesimpulan	147

LAMPIRAN

Lampiran 1	Lokasi Kampung Kerinchi	149
Lampiran 2	Soal Selidik	150
Lampiran 3	Ulasan Transkrip Temu bual	158

BIBLIOGRAFI 166

SENARAI JADUAL

JADUAL		HALAMAN
Jadual 1	Penggunaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu	90
Jadual 2	Pembacaan akhbar dalam edisi Jawi di kalangan masyarakat Melayu	93
Jadual 3	Pembacaan akhbar dalam edisi Jawi di kalangan ibubapa	93
Jadual 4	Pertandingan yang melibatkan tulisan Jawi di tempat kediaman	94
Jadual 5	Pertandingan yang melibatkan tulisan Jawi di sekolah	95
Jadual 6	Penggunaan hiasan khat Jawi di rumah	96
Jadual 7	Penggunaan hiasan seni khat Jawi di sekolah	96
Jadual 8	Penggunaan hiasan seni khat Jawi di dalam bilik belajar	97
Jadual 9	Penggunaan tulisan Jawi di papan-papan tanda di sekolah	97
Jadual 10	Penggunaan tulisan Jawi di sekitar kawasan kediaman	98
Jadual 11	Tahap penguasaan membaca tulisan Jawi di kalangan Masyarakat Melayu	101
Jadual 12	Penguasaan membaca tulisan Jawi pada tahap sederhana di kalangan masyarakat Melayu	101
Jadual 13	Penguasaan membaca tulisan Jawi pada tahap yang amat baik	105
Jadual 14	Tahap penguasaan membaca tulisan Jawi pada tahap sikit-sikit sahaja	107
Jadual 15	Golongan masyarakat yang tidak boleh langsung membaca tulisan Jawi	109

Jadual 16	Tahap penguasaan menulis tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu	111
Jadual 17	Penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap sederhana di kalangan masyarakat Melayu	112
Jadual 18	Tahap penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap yang amat baik	115
Jadual 19	Penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap sikit-sikit sahaja	117
Jadual 20	Golongan masyarakat yang tidak boleh langsung membaca tulisan	119
Jadual 21	Kepentingan tulisan Jawi bagi masyarakat Melayu	123
Jadual 22	Faktor-faktor peminggiran tulisan Jawi oleh masyarakat Melayu	127
Jadual 23	Usaha-usaha yang dilakukan oleh masyarakat untuk meningkatkan tahap penguasaan tulisan Jawi	134

SENARAI GRAF

Graf 1	Perbandingan tahap penggunaan tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu	99
Graf 2	Perbandingan penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap sederhana mengikut golongan dalam masyarakat	104
Graf 3	Tahap penguasaan membaca tulisan Jawi di kalangan masyarakat Melayu	110
Graf 4	Perbandingan penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap sederhana di kalangan masyarakat Melayu mengikut golongan umur	114

SENARAI CARTA PAI

CARTA PAI **HALAMAN**

Carta Pai 1	Perbandingan penguasaan membaca tulisan Jawi pada tahap yang amat baik mengikut taraf pendidikan di kalangan masyarakat	107
Carta Pai 2	Peratusan tahap penguasaan menulis tulisan Jawi	112
Carta Pai 3	Peratusan penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap sederhana mengikut taraf pendidikan	115
Carta Pai 4	Peratusan penguasaan menulis tulisan Jawi pada tahap amat baik mengikut golongan masyarakat	116
Carta Pai 5	Peratusan persepsi masyarakat Melayu hari ini terhadap tulisan Jawi	122

SENARAI KEPENDEKAN

Abd	- Abdul
Jan	- Januari
Nov	- November
Dis	- Disember
Sdn.Bhd.	- Sendirian Berhad
Dlm	- Dalam
Bil	- Bilangan